

Wat gaan we doen en wat hebben we gedaan

Inleiding studiemiddag verbinden en ontsnipperen 16 november 2018

Nico Jonker, Provincie Noord-Holland

Beste mensen,

Welkom op deze studiemiddag over het verbinden en ontsnipperen van natuur. Het is al weer de vijfde keer dat we zo'n middag organiseren en gezien de goed gevulde zaal blijkt er volop belangstelling voor dit onderwerp.

En dat is mooi, want het is goed om te memoreren dat deze studiemiddagen zijn ontstaan vanuit de verdediging. Vijf jaar geleden viel er regelmatig kritiek te horen. Met name ecoducten en natuurbruggen, zoals ze nu heten, ontmoetten veel scepsis. Niet alleen vanuit de hoek die sowieso al niet zoveel op heeft met natuur; ook in natuurbeschermingskringen vroeg men zich regelmatig af of het geld (de miljoenen) voor de natuurbrug niet beter besteed kan worden. Het ontging hen dat dit maar een fractie is van de miljarden die omgaan in de infrawereld.

Maar tegen scepsis bestaat een goed verweer.

Namelijk onderzoeken, monitoren, evalueren en uitzoeken wat werkt (en wat niet).

Het volgen van de Demming cyclus -(plan do check- act)

En dat was in de ecoductenwereld een ondergeschoven kindje. Bouwen is immers veel spannender dan afwachten en na verloop van tijd evalueren.

Inmiddels is het heel gewoon om te monitoren, vooral grote projecten. Bij voorkeur meerdere jaren. Je organisatie wordt er slimmer van en je kunt de nut en noodzaak goed uitleggen aan publiek en bestuur.

En dat wordt gezien.

Soms uit onverwachte hoek.

Dit jaar is de persprijs 'de Tegel' voor onderzoeksjournalistiek toegekend aan 'Follow the Money'. Zij zijn luizen in de pels van het geld- en zakenwezen en bestuurders.

In een artikel over de dividendbelasting stond het volgende citaat.

Het eerste ecoduct van Nederland is aangelegd bij Woeste Hoeve in Gelderland. Sinds 1988 hebben 319 diersoorten gebruik gemaakt van de veilige snelwegovergang, met gemiddeld 489 passages per week door hoefdieren als edelherten. Genetisch onderzoek naar levendbarende hagedissen en pootloze hazelwormen leert dat er metterdaad voortplanting en dus migratie is tussen deze reptielen links en rechts van snelwegen. Er zijn beleidsambtenaren met grijze snorren, groene laarzen en gele regenjacks die in het veld deze tellingen verrichten en bloed afnemen onder hagedissen; dit in het kader van effectrapportage voor het zogeheten Meerjarenplan Ontsnippering van Nederland. Het succes van elke faunapassage wordt nauwkeurig gemeten. Nieuwe, kostbare ecoducten worden pas aangelegd als er terdege inzicht is in het toekomstige resultaat, de zogeheten 'ecologische noodzakelijkheid'. Welkom in Nederland.

Hoe zit het dan met de doorberekening van het afschaffen van de dividendbelasting? Deze maatregel, die in geen enkel verkiezingsprogramma te vinden is, zorgt voor een blijvende daling van het begrotingsaldo met € 1,4 miljard. Een land dat genetisch onderzoek verricht naar migrerende hazelwormen, zal deze maatregel toch ook grondig hebben onderbouwd?

Follow the Money gebruikt ons onderzoek natuurlijk om een politiek punt te scoren in de discussie over de dividendbelasting. Maar feit is wel dat ze een goede samenvatting geven van de bedoeling

van het monitoringonderzoek. De enige misser is dat het onderzoek niet wordt verricht door *beleidsambtenaren met grijze snorren*, maar door jonge, frisse studenten. Daar mee zijn we dan mogelijk ontsnapt aan de onthulling dat we onderbetaalde jongeren misbruiken voor veldwerk. Maar dat het nut van zorgvuldig monitoren wordt gezien hebben in de afgelopen vijf jaar toch maar mooi bereikt.

De studenten aan het monitoren van Hazelworm en Levendbarende hagedis.

De presentaties

Dit jaar staat in het teken van de afsluiting van het Meerjaren Programma Ontsnippering (MJPO), het programma waarin Rijkswaterstaat en ProRail de 178 grootste knelpunten in het wegen-, spoor- en vaarwegennet voor het natuurnetwerk hebben opgelost. In 14 jaar is 300 miljoen verspijkerd. En dat is gevierd met een groot, internationaal symposium in Eindhoven.

De Provincie NH is medeorganisator en Gerlies Nap zat in het organisatiecomité en zal daar meer over vertellen.

De vorige studiebijeenkomst stond in het teken van de toekomst voor het natuurnetwerk. Esther Blom van ARK hield toen een visionair pleidooi waarin robuuste verbindingen een belangrijke rol spelen.

Goois Natuurreservaat en Natuurmonumenten hebben het verhaal verder uitgewerkt voor de Vechtstreek en het Gooi. Poul Hulzink zal hier meer over vertellen

Het Bovendiep is een smalle, maar belangrijke natuurverbinding bij Amsterdam, tussen IJburg en Waterland. Dat blijkt na vier jaar monitoring. En die kennis wordt gebruikt voor het ontwikkelen van een nog veel robuustere verbinding tussen Waterland en IJburg. Geert Timmermans van de Gemeente Amsterdam licht een tipje van de sluier op over dit voltooide plan-do-check-act cyclus.

Maar we hoeven niet steeds aan de slag om nieuwe voorzieningen te maken om de bereikbaarheid van het natuurnetwerk te verbeteren. In het beheer van bestaande wegen en dijken valt al heel veel winst te boeken. Sinus-maaibeheer is een uitvinding van de Vlinderstichting en lijkt veelbelovend. In Noord-Holland lopen verschillend experimenten. Anthonie Stip vertelt over de eerste praktijkervaringen.

Kortom; verbinden en ontsnipperen leeft volop en er gebeurt veel. Dat moet ook, want het wordt steeds duidelijker dat het natuurnetwerk (NNN) alleen goed kan functioneren door goede verbindingen. Het belang van verbindingen blijkt steeds groter dan oorspronkelijk gedacht.

Het einde van het meerjarenprogramma ontsnippering

En er loert wel een gevaar.

Het MJPO vormde een hecht, landelijk netwerk waar de verschillende partijen hun kennis en ervaring deelden. Goed gecoördineerd door RWS en ProRail. Maar het MJPO is afgesloten en verleden tijd. Het Rijk beschouwt haar bijdrage aan het netwerk als klaar. Inmiddels is de eindverantwoordelijkheid voor het Natuurbeleid aan de provincies overgedragen. En nu kijkt de hele ontsnipperwereld dus naar die provincies. Het is de vraag of de provincies wel door hebben wat dat betekent. Pakken de provincies het verbinden en ontsnipperen voortvarend op. Of worden landelijke initiatieven heen en weer gestuurd tussen individuele provincies, het IPO of BIJ12 en vallen ze in een organisatorische Bermudadriehoek?

Het is nu al lastig financiering te vinden voor provincie-overschrijdende projecten en het gevaar voor versnippering van het MJPO-netwerk is op dit moment levensgroot.

Standaardisering, borging en lange adem gewenst

We moeten dus werken aan de bereikbaarheid voor planten en dieren. Daarom is het niet meer dan logisch dat we veel vaker samen werken met de mobiliteitscollega's. We kunnen veel van hun leren. En zij van ons.

Helaas is het rekening houden met natuur nog lang geen standaardpraktijk.

In wegen projecten met groene ambities sneuvelt het groen toch vaak. Door financiële tegenvallers tijdens het project, of het raakt stomweg zoek tijdens een van de vele overdracht-momenten in langlopende projecten. Wat ook lastig is dat natuur standaardisering ontbeert. Het is onbestaanbaar dat een brug wordt gebouwd zonder leuningen of verlichting. Daar zijn allerlei normen voor. Maar of een brug nu wel of niet faunapasseerbaar is: dat is nergens dwingend vastgelegd.

En zo kunnen groene voorzieningen in de loop van het project verdampen.

Of het wordt toch anders uitgevoerd dan de bedoeling is.

En zijn de ontsnipperingsecologen veel tijd kwijt om de natuurvoorzieningen in beeld te houden.

In het MJPO eindverslag stond een stuk over geleerde lessen:

de mensen die echt effectief zijn voor faunavoorzieningen zijn de duurlopers met een passie voor hun objecten. Ze bijten zich vast en volharden. Zeker in grote organisaties zijn faunavoorzieningen een van de vele objecttypen die gerealiseerd en beheerd moeten worden. Dat betekent dat je soms de schijnwerper wat naar je toe moet trekken en net wat harder en langer lopen om de boel op orde te brengen en te houden.

Maar het kan wel; bij de reconstructie van de Oosthuizerbrug moest gelijk een faunapassage worden aangelegd. Het project duurde meer dan tien jaar. De faunapassage is er gedurende de projectperiode meerdere keren uitgeschreven, maar dankzij de vasthoudende omgevingsmanager Stef Bakker uiteindelijk toch gerealiseerd. Stef is inderdaad een duurloper.

Koppeling met andere doelen

Op dit moment worden faunapassages vooral gemotiveerd van uit natuurbeleid en biodiversiteit. Dat is een mooie, maar ook smalle basis. De 'road-ecology' bestaat maar uit een kleine groep mensen en daardoor kwetsbaar.

Er valt een wereld te winnen als er koppelingen gemaakt kunnen worden met andere beleidsvelden.

Een mooi voorbeeld zijn de natuurvriendelijke oevers die worden aangelegd om de ecologische waterkwaliteit te verbeteren. Dat helpt de waterschappen bij het halen van de doelen die zijn gesteld om te voldoen aan de Europese kaderrichtlijn water. Zo zijn er meer koppelingen te maken met dijkversterkingsprogramma's en klimaatbestendigheid zoals in de Koopmanspolder.

Uit recent onderzoek blijkt dat veel licht kan leiden tot aanzienlijke oppervlakte habitatverlies voor lichtgevoelige soorten. Maar met led en ledverlichting valt ook veel te sturen. Hier liggen grote kansen om natuur en milieu te koppelen.

Verkeersslachtoffers onder dieren is een groter probleem dan een aanslag op de biodiversiteit. Het raakt ook aan verkeersveiligheid: mensen remmen voor dieren en gaan kijken. Met alle gevolgen van dien. En dode dieren raakt ook aan het imago van de wegbeheerder. Je wilt toch niet dat je weg vol ligt met dode dieren? Dieren hebben toch ook recht op veiligheid?

Dit zijn verschillende meekoppelkansen.

Wat we weten is dat robuust verbinden werkt. Als we dat goed doen blijkt dat het mogelijk is om de kwetsbare en tijdelijk zelfs uitgestorven otter weer een plek te kunnen bieden in drukbevolkte en – gebruikte land. En er is nog heel wat werk aan de winkel om hun leefgebied veilig te maken. Maar het kan wel.

Hans Bekker van de landelijke Bever en Otterwerkgroep zal hier meer over vertellen en aanbevelingen doen. Want NH is de laatste provincie waar beide soorten nog geen vaste grond aan de voeten hebben.

De koppelingen met **dijkversterkingsprogramma's en klimaatbestendigheid** biedt goede kansen voor het verbeteren van natuurverbindingen zoals hier in de Koopmanspolder.

Licht en lichtvervuiling worden sinds kort ook gezien als een versnipperingsprobleem. Uit recente onderzoeken blijkt dat veel licht kan leiden tot aanzienlijke oppervlakte habitatverlies voor lichtgevoelige soorten.

LED is het licht van de toekomst: energiezuinig en fel en daardoor veelvuldig toepasbaar. En dus een bron van veel meer licht. Maar met led valt ook veel meer te sturen en richten. Hier liggen grote kansen om natuur en milieu te koppelen

Verkeersslachtoffers onder dieren is een groter probleem dan een aanslag op de biodiversiteit. Het raakt ook aan verkeersveiligheid: mensen remmen voor dieren en gaan kijken. Met alle gevolgen van dien. En dode dieren raakt ook aan het imago van de wegbeheerder. En dit is toch geen gezicht? Tot nu toe besteden we weinig aandacht aan de registratie van verkeersslachtoffers. We hebben geen goed beeld van hoeveel dieren er omkomen. Dat is eigenlijk vreemd. Wat dat betreft is het kerkuilenproject een mooi voorbeeld van de integratie van werken aan verkeersveiligheid en biodiversiteit. Ook daar valt nog een wereld te winnen.

We hoeven niet steeds aan de slag om nieuwe voorzieningen te maken om de bereikbaarheid van het natuurnetwerk te verbeteren. In het beheer van bestaande wegen en dijken valt al heel veel winst te boeken. **Sinus-maaibeheer** is een uitvinding van de Vlinderstichting en lijkt veelbelovend. In Noord-Holland lopen verschillend experimenten.

